

A NEMZETISÉGHEZ TARTOZÓ KISKORÚAK VÉDELME, MINT A GYERMEKKÖZPONTÚ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ELEME A POLGÁRI PERRENDTARTÁSRÓL SZÓLÓ 2016. ÉVI CXXX. TÖRVÉNYBEN

1 Bevezetés

A Magyarországon élő nemzetiségek az Alaptörvény alapján államalkotó tényezők és megfelelő védelemben részesülnek, melynek részét képezi az anyanyelvhasználat joga a bírósági, így a polgári peres és nemperes eljárásokban is. A kiskorúak védelmét célzó gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeinek megvalósítása 2012 óta prioritás Magyarországon is. E cikkben kizárólag arra a kérdésre keresem a választ, hogy a jelenleg hatályos polgári perrendtartásban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás keretében a perrel érintett – és éppen ezért kiemelt védelmet élvező –, a polgári perrendtartás terminológiáját alkalmazva „kiskorúnak”, míg a New York-i Egyezmény terminológiája szerint „gyermek”-nek minősülő személyek kapnak-e többletvédelmet, amennyiben a kiskorú valamely nemzetiséghez is tartozik egyben. Van-e speciális szabályozás kizárólag a nemzetiségi kiskorúak tekintetében? A két védelem összeadódik-e? Megvalósítja-e a jelenlegi szabályozás a nemzetiségi kiskorúak védelmét a polgári per során? Elegendő-e a jelenlegi szabályozás vagy hagy kívánni valót maga után? Van-e irányadó bírói gyakorlat e körben? Amennyiben nem, ennek mi lehet az oka?

A gyermekek jogairól szóló 1989-ben az ENSZ közgyűlése által elfogadott 1989. évi Gyermekjogi Egyezmény (a továbbiakban Egyezmény),¹

* PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.

¹ Magyarország 1991 óta részes fele az Egyezménynek, melyet az 1991. évi LXIV. törvény ültetett át a belső jogba.

másik nevén a New-York-i egyezmény 2019-ben ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját,² míg a Lisszaboni Szerződés,³ mely jogilag kötelező érvényűvé tette az Európai Unió Alapjogi Chartáját az Unió egészére nézve, fennállásának 10. évfordulóját.⁴ Az egyezmény a kiskorú (*minor*) helyett a gyermek (*child*) megnevezést alkalmazza. Az egyezmény 1. cikke értelmében „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”

Jelen írás szempontjából elsősorban a 12. cikk tekinthető relevánsnak, mely a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapkövének tekinthető. A gyermek, azaz a kiskorú meghallgatására vonatkozó 12. cikk szándékosan mellőzi életkori limit alkalmazását, ezzel is erősítve azt, hogy a gyermek véleményének figyelembevétele csak részben függ az életkorától, részben pedig az érettségétől, mely két tényezőt mindig az eljáró szakember mérlegeli.

Az Alapjogi Charta 24. cikke tartalmazza részletesen a gyermekek jogait, azonban nem definiálja a gyermek fogalmát.

A vonatkozó magyar szabályozás, azaz a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény a „kiskorú” fogalmát alkalmazza,⁵ melynek háttérjogszabálya⁶ a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V.

² Convention on the rights of the child (1989) Treaty no. 27531. United Nations Treaty Series, 1577, 3-178. Letöltés helye: www.treaties.un.org; letöltés ideje: 2020.09.01.

³ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C 306, 2007. december 17.

⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 364, 2000. december 18.

⁵ A Ptk. 2:10. §-ának (1) bekezdése szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

⁶ A Pp. II. fejezete az értelmező rendelkezésekben meghatározza a Ptk.-ra utalással a hozzátartozó fogalmát, ezzel szemben nem tisztázza a kiskorú polgári perrendtartásbeli fogalmát még utalás szintjén sem. Azonban az értelmező rendelkezések fogalom meghatározásait áttekintve egyértelműen megállapítható az, hogy a kiskorúság fogalmának definiálása során is a Ptk.-hoz, mint háttérjogszabályhoz, azaz a fogalmat tartalommal ténylegesen kitöltő, a Pp. alkalmazását a háttérből segítő jogszabályhoz kell fordulni.

törvény.⁷ Jelen tanulmányban a két fogalmat – mivel tartalmilag egymást fedik – szinonimaként alkalmazom.

A fent említett kettős évforduló alkalmából az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége felmérést készített, melynek eredményét széles körben elérhetővé tették.⁸ A közzétett adatok szerint évente mintegy két és fél millió gyermek megy keresztül valamilyen jogi eljárás, legyen az büntetőjogi, polgári jogi, vagy akár közigazgatási jogi procedúra. Az említett két és fél millió gyermek kétharmada, azaz mintegy 1.666.000 gyermek nem kap megfelelő információt az eljárások során. Az Ügynökség szerint azt is ritkán ellenőrzik, hogy "jogaikat és magát az eljárást megértették-e, megállapításra került az is, hogy eljárás során fellépő jogászok viselkedése alapvetően befolyásolja a gyermekek biztonság- és kényelemérzését". Vitathatatlan az, hogy a különböző jogi eljárások során a gyermekek alkotják a legvédtelenebb és a legsérülékenyebb csoportot. Kiszolgáltatottságuk még inkább fokozódik, amennyiben a nemzeti kisebbséghez tartoznak. Gondoljunk bele: a gyermek egy olyan eljárás résztvevőjévé válik, melynek a nyelvét talán rosszul, vagy egyáltalán nem beszéli, és nem is érti.

Tovább fokozódik a gyermek bizonytalansága abban az esetben, amennyiben polgári peres eljárásról beszélünk. Miért állíthatjuk ezt biztosan? Gyakorló családjogásként azt tapasztalom, hogy a legtöbb kiskorút érintő polgári peres eljárás, mely a gyermek sorsát közvetlenül érinti családjogi jogvita, legyen az szülői felügyelet rendezése, megváltoztatása iránti eljárás, vagy akár házassági bontóper. A családjogi eljárások során a gyermekek roppant nehéz helyzetbe kerülnek, mivel azon túlmenően, hogy az egész addigi biztonságos világuk összeomlik, gyakran lojalitáskonfliktust is átélnek, hiszen a két általuk leginkább szeretett személy kerül néha kibékíthetetlen ellentétbe, a gyermeket egymás ellen eszközként felhasználva. Nem marad tehát olyan személy, aki az érdekeit objektíven és állhatatosan képviseli az eljárás során, tekintettel arra, hogy a törvényes képviselői vitáznak.

⁷ Látható az, hogy mind a nemzetközi, mind a hazai terminológia ugyanazt a tartalmat takarja, gyermek a 18 év alatti személy, azaz a kiskorú.

⁸ European Union Agency for Fundamental Rights: *Child rights in the EU Supporting you, Supporting them*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019.

A gyermek számára rendelkezésére áll az a lehetőség, hogy kéri az eljárásban való meghallgatását, amennyiben egyáltalán tisztában van azzal, hogy ez a meghallgatáshoz való jog megilleti, azonban mi történik, ha nemzeti kisebbséghez is tartozik egyúttal és az eljárás nyelvét nem beszéli? Hogyan kerülnek biztosításra a nemzetiségi kiskorúak jogai az eljárás során egy ilyen érzékeny helyzetben? Egyáltalán speciális, csak rájuk vonatkozó szabályokkal biztosításra kerülnek? Magyarországon gyakorló szakemberként elsősorban az a kérdés foglalkoztatott, hogy milyen módon birkózik meg a magyar szabályozás hasonló helyzetekkel, illetve van-e kialakult bírói gyakorlat.

2 A nemzetiségekre vonatkozó releváns szabályozás Magyarországon

2.1 A nemzetiség fogalma

A magyar kisebbségi jogi és ezen belül is a nyelvi jogok szabályozás nem új keletű, ahogy Gerencsér Balázs Szabolcs rámutatott a Nyelvi jogok érvényesíthetőségéről szóló tanulmányában, a magyar Országgyűlés által elfogadott 1868. évi XXXIII. törvénycikk, „korának egyik legelőremutatóbb kisebbségi törvénye volt” mely „tartalma szerint szinte kizárólag nyelvjogi szabályokat tartalmazott.”⁹

Az elődök jó példáját alapul véve Magyarország Alaptörvényének Nemzeti Hitvallása is kinyilvánítja azt, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúrája védelemben részesül. A Nemzeti Hitvallás mellett az Alaptörvény a XXIX. cikkében deklarálja a Magyarországon élő nemzetiségek védelmét,¹⁰ a részletesebb

⁹ Gerencsér Balázs Szabolcs: A nyelvi jogok érvényesíthetősége (Problématérkép a Nyelvi Charta monitoring alapján). *Pázmány Law Working Papers 2018/03*.

¹⁰ XXIX. cikk (1) A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalatához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi nyelvhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz. (2) A Ma-

rendelkezőkben kifejezetten utalva arra, hogy a Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.

Az Alaptörvény felhatalmazása alapján született meg a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. sarkalatos törvény, mely rögtön az 1. §-ban definiálja a nemzetiség fogalmát, a magyartól eltérő anyanyelvet egyik fontos ismérvként megjelölve.¹¹ A törvény 1. melléklete határozza meg a Magyarországon elismert tizenhárom nemzetiséget: „E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.” A 2011-ben tartott népszámlálás eredménye alapján a következő nagyságban élnek Magyarország területén nemzetiségek: romák (315.583 fő), németek (185.696 fő), román (35641 fő), szlovák (35208 fő), horvát (26774 fő), szerb (10038 fő), ukrán (7396 fő), lengyel (7001 fő), bolgár (6272 fő), görög (4642 fő), ruszin (3832 fő), örmény (3571 fő), végül szlovén (2820 fő).¹²

Saját gyakorlatomra alapján e közösségek tagjainak a családjogi perekben anyanyelven történő részvétele arányszámukat nem tükrözi vissza. Ennek két alapvető oka van: egyrészt nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt, hogy a legtöbb Magyarországon élő nemzetiséghez tartozó személy magyar nyelven is ért és beszél olyan szinten, amely lehetővé teszi a részvételét hivatalos eljárásban,

Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre. (3) A Magyarországon élő nemzetiségek jogaira vonatkozó részletes szabályokat, a nemzetiségeket és a nemzetiségként való elismerés feltételeit, valamint a helyi és országos nemzetiségi önkormányzatok megválasztásának szabályait sarkalatos törvény határozza meg. Sarkalatos törvény a nemzetiségként való elismerést meghatározott idejű honossághoz és meghatározott számú, magát az adott nemzetiséghez tartozónak valló személy kezdeményezéséhez kötheti.

¹¹ Az 1. § (1) bekezdése szerint e törvény értelmében nemzetiség minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

¹² KSH: 2011. évi népszámlálás nemzetiségi adatok.

beleértve a kiskorúakat is. Itt külön kiemelendő, hogy a gyermekek meghallgatására általában négy-öt éves koruktól kerül sor, ekkor már rendszerint óvodába járnak, ahol lehetőségük van a nemzetiségi nyelv mellett a magyar nyelv gyakorlására is. Másrészt, amennyiben kizárólag nemzetiségtől függetlenül általános jelleggel „csak” a kiskorúak perbeli meghallgatásának gyakorlatára fókuszálunk,¹³ akkor elmondható, hogy a gyermekek polgári peres eljárásokban való meghallgatása igen marginális jellegű. Egyértelműen leszögezhető az, hogy a gyermek bíróság általi közvetlen, illetve igazságügyi pszichológus szakértő általi közvetett meghallgatása nem tekinthető automatikusnak.¹⁴ Továbbá abban az esetben, amennyiben közelebbről megvizsgáljuk a kiskorúak meghallgatásának gyakoriságát megállapítható az, hogy a két meghallgatási mód közül a bírói gyakorlat eltolódott a szakértő általi közvetett meghallgatás felé, főleg a tizennegyedik életévét be nem betöltött gyermekek tekintetében.¹⁵ Bármelyik esetet vesszük azonban alapul a gyermek a hatályos jogszabály alapján mindkét meghallgatási típus alkalmával élhet a nemzetiségi nyelv használatának jogával. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen konkrét jogszabályi rendelkezések alapján van erre lehetőség.

¹³ Somfai Balázs: *Mindennapi családjog: Változások sodrában a családjogi eljárások nyitott kérdései. Interjú dr. Katonáné dr. Pehr Erika c. egyetemi docenssel.* Letöltés helye: www.ptk2013.hu; letöltés ideje: 2021.09.02

¹⁴ Ennek oka az is lehet, hogy az ügyek jórésze a felek egyezségével zárul, illetve széleskörű bizonyítás lefolytatása nélkül megnyugtató döntés hozható a gyermek sorsáról.

¹⁵ Szél Napsugár Ágnes: A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban. In: *KRE XVI. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója. Jog és Állam*, 29. szám. 2020, 265-275.

2.2 A nyelvi jogok magyar és nemzetközi alapidokumentumai

Az Alaptörvény felhatalmazása alapján a nemzetiségek jogairól szóló törvény 5.§-ának (1) bekezdése a nyelvhasználat jogát általánosságban biztosítja, míg a (2) bekezdés kifejezetten nevesíti a nyelvi jogot, mint eljárásjogi jogosultságot, elsőként utalva a polgári peres eljárásokra.¹⁶ Mivel a nyelvhasználati jog konkrét szabályainak kifejtését a hivatkozott egyes eljárásjogi kódexek kodifikálják, így a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 5. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazásnak megfelelően a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 113. §-ának (3) bekezdése biztosítja a nemzetiséghez tartozók nyelvhasználatának jogát a polgári eljárások során a regionális vagy kisebbségi nyelv használatára vonatkozó nemzetközi egyezményben foglaltaknak megfelelően.¹⁷ A polgári perrendtartás tehát háttérjogszabályként jelöli meg a vonatkozó nemzetközi egyezményeket.

A témánk szempontjából releváns nemzetközi egyezmények sorában elsőként az 1966-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányát (a továbbiakban Egyezségokmány) kell megemlíteni. Az Egyezségokmány a nyelvi jogok tekintetében speciális eljárásjogi szabályokat nem tartalmaz, ugyanakkor általános jelleggel szavatol egyes, a nyelvhasználat szempontjából is releváns alapvető jogot. A 27. cikk ennek megfelelően biztosítja a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbsé-

¹⁶ Az 5. § (1) bekezdése alapján a nemzetiséghez tartozók nyelvhasználatának feltételeit – külön törvényben meghatározott esetekben – az állam biztosítani köteles.

(2) A polgári és büntetőeljárások során, valamint a közigazgatási eljárásokban az anyanyelv használatát a vonatkozó eljárásjogi törvények biztosítják.

¹⁷ A Pp. 113. § (1) bekezdése szerint a bírósági eljárás nyelve a magyar.

(2) Törvény, az Európai Unió kötelező jogi aktusa, illetve nemzetközi egyezmény eltérő rendelkezése hiányában a bíróságnak címzett beadványokat magyar nyelven kell előterjeszteni, a bíróság a beadványokat és a határozatát magyar nyelven küldi meg.

(3) A bírósági eljárásban szóban mindenki jogosult anyanyelvét, nemzetközi egyezményben meghatározott körben pedig anyanyelvét, regionális vagy nemzetiségi nyelvét használni. A bírósági eljárásban a Magyarországon élő, a nemzetiségek jogairól szóló törvényben elismert valamennyi nemzetiség tagja jogosult nemzetiségi nyelvét a regionális vagy kisebbségi nyelv használatára vonatkozó nemzetközi egyezményben foglaltaknak megfelelően használni.

gek azon jogát, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen gyakorolják saját kultúrájukat, használják saját nyelvüket. A 2. és a 26. cikk továbbá kimondja a nyelven alapuló diszkrimináció tilalmát, mely az egyes bírósági eljárásokban is alkalmazandó (hasonló, a nyelvre is kitérő, általános antidiszkriminációs rendelkezéseket találunk az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikkében, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikkében. Ez utóbbi dokumentum a 41. (4) cikkében továbbá szavatolja az Uniós polgárok számára, hogy a megfelelő ügyintézéshez való jog keretében az Unió hivatalos nyelveinek valamelyikén írásban forduljon az Unió intézményeihez, és ugyanazon a nyelven kapjon választ). Az Egyezségokmány 14. cikkének 3. pontja pedig kifejezetten a büntető eljárásokban biztosítja a nyelvhasználat jogát. Ki kell emelni azonban azt, hogy az Egyezségokmány 2., 14. és 26. cikkei nem kifejezetten a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkoznak.

Az Egyezségokmánnyal szemben a speciális kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó szabályok jelennek meg a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (a továbbiakban Charta), mint multilaterális nemzetközi szerződés 9. cikk 1.b) pontjában.¹⁸ Amennyiben elemezzük a Charta 9. pontját megállapíthatjuk azt, hogy a kisebbségi nyelv használata nem automatikusan és hivatalból történik, a félnek kifejezetten kérnie kell azt, hogy kisebbségi, vagy regionális nyelvét használhassa. Ugyanakkor az eljáró bíróság nem nehezítheti meg a fél helyzetét azzal, hogy anyagi terhet ró rá, amikor anyanyelvét használni kívánja. Vagyis a nyelvhasználatot, akár személyes szóbeli, akár dokumentumokra/okiratokra vonatkozik költségmentessé kell tenni. Mindezek előfeltétele azonban, hogy az eljáró bíró ezen lehetőségek kihasználását ne nyilvánítsa az igazságszolgáltatás rendes ügymenét akadályozónak.

¹⁸ A 9.1.b pont szerint polgári eljárásokban: biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok az egyik fél kérésére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák, és/vagy megengedik, hogy amennyiben egy peres félnek személyesen kell megjelennie a bíróság előtt, úgy ott saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy külön költséget jelentsen, és/vagy megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges tolmácsok és fordítások segítségével.

Visszatérve a polgári perrendtartásra a törvény 113. §-ának (3) bekezdésén túlmenően nem lehet figyelmen kívül hagyni e körben a Pp. 61. §-ának (1) bekezdését, mely a nemzetiségek nyelvi jogainak gyakorlati érvényesülését biztosítja azáltal, hogy a bíróság tolmácsot, jelnyelvi tolmácsot (a továbbiakban együtt: tolmács), illetve fordítót rendel ki, ha a 113. §-ban foglalt jogok érvényesülése érdekében ez szükséges. A tolmács, fordító költségét a Pp. 79 §-a rendezi,¹⁹ ennek megfelelően a kiskorú meghallgatásával járó tolmács és fordítói díjat főszabály szerint az állam előlegezi és végső soron az állam terhén marad.

Miután az alkalmazandó nyelvhasználati jogot biztosító jogszabályok katalógusa a nyelvhasználattal járó költség viseléséig bezárólag a rendelkezésünkre áll, vizsgáljuk meg fő vonalakban a gyermekközpon-tú igazságszolgáltatás mibenlétét is.

¹⁹ A Pp. 79. § [Költségek előlegezésére kötelezettek] (1) Törvény eltérő rendelkezése hiányában a bizonyítással járó költséget a bizonyító fél előlegezi. Ha a bizonyító fél ellenfele nem mentes a költség előlegezése alól és önként vállalja, a költséget vagy annak egy részét a bizonyító fél ellenfele előlegezi.

(2) Ha jogszabály, az Európai Unió kötelező jogi aktusa vagy nemzetközi szerződés eltérően nem rendelkezik, a kirendelt tolmácsnak a bizonyítással nem összefüggő alkalmazásával járó költséget az a fél előlegezi, akinek a személye miatt a tolmács alkalmazása szükségessé vált.

(3) A kirendelt fordítónak a bizonyítással nem összefüggő alkalmazásával járó költséget a felperes előlegezi.

(4) A bírósági iratnak a bizonyítással nem összefüggő külföldi kézbesítése az Európai Unió kötelező jogi aktusa vagy nemzetközi egyezmény szerinti költségét a felperes előlegezi.

(5) A perben kirendelt ügygondnok díját az a fél előlegezi, aki az ügygondnok kirendelését kérte, illetve akinek perbeli cselekménye folytán a kirendelés szükségessé vált. Ettől eltérően az állam előlegezi annak az ügygondnoknak a díját, aki ellen jogszabály értelmében kell a keresetet megindítani.

(6) Az e törvényben megállapított kivételektől eltekintve a fél az ellenfél eljárása miatt felmerült költséget nem köteles előlegezni.

(7) Az állam előlegezi az ügyész, a perindításra feljogosított személy, az alperes részére kirendelt ügygondnok és azon ügygondnok eljárásával felmerült költséget, aki ellen jogszabály értelmében kell a keresetet megindítani.

(8) Az állam előlegezi a jogszabályban meghatározott és azt a költséget, amelynek előlegezésére a fél jogszabály, az Európai Unió kötelező jogi aktusa vagy nemzetközi szerződés rendelkezése, továbbá költségkedvezmény folytán nem köteles.

3 A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása

Magyarország Alaptörvénye XV. cikkének (5) bekezdése külön intézkedésekkel is védelemben részesíti a gyermekeket. E védelmet valósítja meg a bírósági eljárások során a gyermekjogok eljárási keretrendszerét adó gyermekközpontú igazságszolgáltatás.

A gyermekközpontú (angolul *child friendly*) igazságszolgáltatás a XXI. század vívmánya. Előzménye a gyermek jogok robbanásszerű fejlődése, mely az 1989. évi New York-i Gyermekjogi Egyezményvel kezdődött.²⁰ Az ezt követő gyermekek jogaira vonatkozó egyezmények és maga gyermekközpontú igazságszolgáltatás is a New York-i Egyezmény köpönyegéből bújtt ki.²¹ A gyermekközpontú igazságszolgáltatás legfontosabb eleme az eljárással érintett kiskorú meghallgatása, mely a New York-i egyezmény 12. cikkén alapul, melynek értelmében:

„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”

A New York-i egyezmény hatására Európában főként a 2000-es évektől jelentős fejlődésnek indultak a gyermekjogok, melynek során

²⁰ Az egyezményt az Egyesült Államok 1995-ben Bill Clinton elnöksége idején aláírta, azonban a mai napig nem ratifikálta, egy ideig Szomália és Dél-Szudán maradt ki hasonló módon a szerződésből. Ma a globálisan legelfogadottabb egyezmény. Faix Nikoletta: A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogalkotásban. *Jogászvilág*, 2016.07.05. Letöltés helye: www.jogaszvilag.hu, letöltés ideje: 2020. január 16.

²¹ Az 1989-es a gyermekek jogairól szóló New York-i egyezményt Eglantyne Jebb által a Gyermekek Jogainak Deklarációja néven kidolgozott és később a Népszövetség közgyűlése által 1924. szeptember 24. napján elfogadott ún. Genfi Nyilatkozat inspirálta.

számos a gyermekek jogait érintő egyezmény, iránymutatás született. Ilyenek voltak többek között az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikke,²² az ún. Hágai Gyermekelviteli Egyezmény,²³ az ún. Brüsszel IIa. rendelet,²⁴ valamint az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2010. november 17-én elfogadott iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (a továbbiakban Iránymutatás).²⁵ Az egyezmények mindegyike tartalmazott rendelkezéseket a gyermekek eljárási jogaira, de azok rendszerére a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmat először az Európa Tanács irányelve használta.

Az Iránymutatás szerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás:²⁶

²² 24. Cikk A gyermekek jogai (1) A gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. (2) A hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek fölött álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie. (3) Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve, ha ez az érdekeivel ellentétes.

²³ Teljes nevén a Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés.

²⁴ Teljes nevén a Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 338/1.

²⁵ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága: Iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Strasbourg: Európa Tanács. 2012. Letöltés helye: <https://rm.coe.int/16806a4541>, letöltés ideje: 2021.09.01.

²⁶ Magyarországon a gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalmát a bírói kar értelmezte és módosította: az értelmezés során a gyermekbarát jelzőt felváltotta a gyermekközpontú jelző. Az Országos Bírósági Hivatal a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás bírósági koncepciója című 2012-ben készült munkája szerint „a pártatlan ítélkezési tevékenységet ellátó bíróság nem lehet sem egy terhelt, sem egy sértett, de még egy tanú barátja sem életkorától és életállapotától függetlenül. Mindazonáltal a gyermekek egészséges fejlődése olyan prioritást jelent, ami a fokozott odafigyelést, és akár az eljárás többi résztvevői eljárási jogainak korlátozását is indokolhatja. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás lényege ezen prioritások fel- és elismerése.” Lásd: Szél Napsugár Ágnes: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás fogalma. In: *KRE XVII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Jog és Állam*, 30. szám. 2020, 279-286.

„olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljárásához való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.²⁷

Amennyiben megvizsgáljuk a fogalmat részleteiben, azt láthatjuk, hogy maga a definíció tartalmazza a gyermekbarát igazságszolgáltatás alapvető elveit, melyek mind a büntető, mind a polgári igazságszolgáltatásban az eljárás előtt, alatt és utána is alkalmazandóak. Maga a fogalom kifejezetten nem utal a gyermekek nyelvi jogaira, azonban explicit módon magában foglalja a nyelvhasználati jogot, amikor utal arra, hogy a gyermeknek joga van az eljárás megértésére, vagyis a gyermek számára megfelelő módon ismertetni kell az eljárás mibenlétét, ügyelve arra, hogy az a gyermek által ismert és érthető, adott esetben gyermeki nyelven történjen.

4 A gyermekbarát (gyermekközpontú) igazságszolgáltatás Magyarországon: a kiskorú a polgári perrendtartásban és a polgári perben

Az Iránymutatást követően a fogalom széles körben elfogadottá vált, a terminológia megjelenik az EU gyermekjogi ütemtervében is, melyet 2011. február 15-én hirdetett ki az Európai Bizottság.²⁸ A Bizottság az

²⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2012 *i.m.*, 17.

²⁸ Teljes nevén a Brüsszelben, 2011.02.15-én kelt, COM(2011) 60 végleges sz. Közleménye az Európai Bizottságnak az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai

ütemterv részeként a 2012. esztendő a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének nyilvánította Európában. Magától értetődik, hogy Magyarország is részt vett az ütemterv céljainak megvalósításában.

Hazánkban az igazi átfogó reform azzal kezdődött, hogy a Kormány összhangban az EU Bizottság ütemtervével a 2012-es évet a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás évének hirdette meg: ennek jegyében megindult a jogalkotás, továbbá ombudsmani vizsgálatra is sor került.

A magyar jogba a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény ültette át a gyermeket az eljárás központjába állító célkitűzéseket megvalósító rendelkezéseket megteremtve ezzel a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kereteit. Hangsúlyozni kívánom a keret szót, mivel álláspontom szerint nem került kiépítésre a polgári eljárásjog területén egy teljes rendszer, kizárólag fragmentált részletszabályok kerültek megalkotásra, melyek legfőképp a kiskorú meghallgatása köré szerveződtek. A törvény a polgári perrendtartásról szóló (rég) 1952. évi III. törvény, azaz a rPp. módosítása mellett a Btk.-t,²⁹ a Be.-t,³⁰ és a Bv.tvr.-t³¹ is módosította.

A régi polgári perrendtartásról szóló törvény gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményeivel való kompatibilissé tétele során a törvény indokolása kifejezetten csokorba gyűjtötte a további új elemeket is: "módosulnak a zárt tárgyalás elrendelésének feltételei, valamint az illetékességi szabályok. Új elemként kerülnek be a kiskorú fél és tanú meghallgatásának, illetve kihallgatásának szabályai, továbbá kiegészülnek a kiskorú érdekeltkénti meghallgatásának rendelkezései."³² A töredezett jelleget jól mutatja az, hogy kimaradt például a tájé-

Gazasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az EU gyermekjogi ütemtervéről.

²⁹ Teljes nevén a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

³⁰ Teljes nevén a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

³¹ Teljes nevén a 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

³² A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény indokolásának Általános indokolás részének harmadik mondata.

koztatáshoz való jog, de pl. a meghallgatáshoz való jog sérelme esetén a jogorvoslati jog szabályozása is.

A módosítással a törvény különbséget tett a kiskorú, mint érdekelt és mint tanú meghallgatása/kihallgatása között. A rPp. szerinti módosítást a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény, azaz az új Pp. megtartotta: a kiskorú vagy egyéb érdekelt vagy tanú lehet az eljárásban, a meghallgatására vonatkozó szabályok tartalmilag megegyeznek a korábbi (rPp.) szabályozással, azonban a részletes egyéb érdekeltkénti meghallgatásra vonatkozó rendelkezések – a Pp. 473. §-a – a XXXV. fejezetben a szülői felügyelettel kapcsolatos perek közös szabályainál kaptak helyet, a korábbival elhelyezéssel szemben, amikor a jogalkotó a Pp. felekre és más perbeli személyekre vonatkozó szabályok között rendelkezett róla.

A módosításnak köszönhetően a kiskorúak kétséget kizáróan kiemelten védett csoport lettek a polgári peres eljárások során, ezt tükrözi vissza a gyermekközpontú igazságszolgáltatást biztosító meglévő eljárási szabályok rendszere is. Szükséges azonban ismételten hangsúlyozni azt, hogy a védelem korántsem teljes, hiszen a rPp.-hez hasonlóan továbbra is teljes mértékben rendezetlen a kiskorú meghallgatáson kívüli tájékoztatáshoz való joga, mely további jogok gyakorlásának előfeltétele lenne.³³ Így tisztázatlan az is, hogy a kiskorú hogyan értesülhet arról, hogy az ő sorsát érintő eljárásban egyáltalán részt vehet, véleményt nyilváníthat. Rendezetlen az is, hogy az őt érintő döntésről kitől, hogyan, milyen formában értesülhet. Amennyiben az eljárásban kérése ellenére meghallgatását mellőzik, nem rendelkezik jogorvoslati joggal. Ez alapján kijelenthető, hogy a hatályos jogszabályok kizárólag a meghallgatása idejére rendezik megfelelően az eljárás során a képviseletet, egyebekben nem. A gyermekközpontú igazságszolgáltatást alkotó ezen jogosultságok jogszabályi rendezésének hiányát nem helyettesítheti az, hogy a bíróságok gyermekbarát nyelven megfogalma-

³³ A tájékoztatáshoz való jog jogszabályi rendezésének hiánya egy külön cikk tárgyát képezi. Lásd: Szél Napsugár Ágnes: A tájékoztatáshoz való jog, mint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás Achilles-sarka in: *XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója kötet*. 2021.

zott idéző végzéseket alkalmaznak, illetve rendszeresek a gyermekek meghallgatásának kérdéseit feldolgozó szakmai képzések.

A polgári perrendtartásbeli rendelkezések áttekintését, és a gyermekközponitú igazságszolgáltatás fogalmának bemutatását követően a továbbiakban azt fogjuk megvizsgálni, hogy a nemzetiségi kiskorúak a kiskorúak halmazán belül a polgári peres eljárások során rendelkeznek-e többletjogosultsággal, avagy többletvédelemmel. Amennyiben igen, ennek a többletjogosultságnak, avagy védelemnek milyen összetevői vannak? Álláspontom szerint ilyen eljárási garancia és egyúttal jogosultság lehet a kiskorúak nyelvhasználati joga. Tekintsük át az alábbiakban azt, hogy mit jelent a kiskorúak nyelvhasználati joga? Egyáltalán a nyelvi jogon belül beszélhetünk-e a kiskorúak nyelvi jogáról? És ezen belül is a nemzetiségi kiskorúak nyelvi jogáról.

5 A kiskorúak nyelvi jogai és a New Yorki Egyezmény

A kiskorúak nyelvi jogait vizsgálva először azt kell tisztázni, hogy a nyelvhasználati jogukat az általános és nem kizárólag a kiskorúakra vonatkozó rendelkezések mellett – gondolok itt elsősorban a már hivatkozott Nyelvi Charta 9. cikk b) pontjában és az EU Alapjogi Chartájának 21–22. cikkében foglaltakra³⁴ – speciális, kizárólag a kiskorúak tekintetében megalkotott rendelkezések szabályozzák-e. Ennek megállapításához elsősorban a gyermekjogi egyezményeket kell görcső alá venni, mindenek előtt a New York-i egyezményt.

A New York-i Egyezménynél szembeűnő az, hogy a 2. cikk a gyermekek nyelvi jogait a diszkrimináció tilalom részeként fogalmazza

³⁴ 21. Cikk A megkülönböztetés tilalma

(1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.

(2) A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés.

22. Cikk A kulturális, vallási és nyelvi sokféleség

Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget.

meg. A 17. cikkben találunk utalást arra, hogy a részes államok előmozdítják azt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök vegyék figyelembe a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermek nyelvi szükségleteit. A 30. cikk azonban kifejezetten elismeri nyelvi és nemzetiségi kisebbséghez tartozó gyermek azon jogát, hogy saját nyelvét használja. Az egyezmény 40. cikke kizárólag a büntető eljárások során biztosítja a gyermek számára azt, hogy díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven. Az egyezmény tehát a gyermekek polgári eljárások során gyakorolható nyelvi jogairól, illetve kisebbségi nyelvi jogairól egyáltalán nem tartalmaz rendelkezést. Azaz nincs a kiskorúakra vonatkozó speciális polgári eljárásjogi kisebbségi jogi nyelvi szabály.

Mivel a gyermekközpontú igazságszolgáltatás gerincét az Egyezmény 12. cikke alkotja vizsgáljuk meg a kiskorú nemzetiségiek nyelvi joga tekintetében a Gyermekjogi Bizottság által 2009. júniusában elfogadott,³⁵ a New Yorki Egyezmény 12. cikkhez fűzött 12. számú Általános Kommentárt (a továbbiakban: Kommentár).³⁶ A Kommentár leszögezi azt, hogy a 12. cikk egyike a négy általános alapelvnek a Gyermekjogi Egyezmény alapelvei közül (a másik három pedig a 2. cikk: a diszkrimináció tilalma, 3. cikk: a gyermek legfőbb érdeke mellett, valamint 6. cikk: jog az élethez és a fejlődéshez).

Miért a 12. cikkhez fűzött kommentár kell tüzetesebben megvizsgálni? A válasz magától értetődő. A 12. cikk szól a gyermek bírósági eljárás során történő meghallgatásáról és értelemszerűen a gyermek meghallgatása egyúttal magában foglalja azon kérdés rendezésének szükségességét is, hogy a gyermek a saját nemzetiségi nyelvét használhassa az eljárás során. A kommentár részletes iránymutatást nyújt az államoknak arra nézve, hogy a 12. cikkben foglaltaknak miként tudnak a gyakorlatban eleget tenni. A kommentár 21. pontja kifejezetten kinyilvánítja, hogy

³⁵ Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága (*Committee on the Rights of the Child*) azt ellenőrzi, hogy a kormányok miként ültetik át a nemzeti jogba a gyermekjogi egyezmény rendelkezéseit.

³⁶ ENSZ Gyermekjogi Bizottság: 12. számú Átfogó Kommentár. A gyermek meghallgatáshoz való joga, CRC/C/GC/12, 2009. július 1.

„a részes államoknak biztosítaniuk kell a meghallgatáshoz való jog érvényesülését a nehézségekkel küzdő gyermekek vonatkozásában is. Erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy elismerjék a kisebbségi..., valamint azon gyermekek önkifejezéshez jogát, akik a többségi nyelvet nem beszélik.”³⁷

A 75. pontban az egyezmény 12. cikkének és a 2. cikkének összefüggésénél rámutat arra a Kommentár, hogy a gyermekek meghallgatáshoz fűződő joga nem ütközhet diszkriminációba, ebből következően értelemszerűen nyelvi megkülönböztetésbe sem. A Kommentár tehát szűkszavúan ugyan, de támpontot ad a nemzetiségi kiskorúak nyelvhasználati jogai vonatkozásában.

5.1 A kiskorúak nemzetiségi nyelv használatához fűződő joga a magyar polgári perrendtartásban

A fentiek alapján milyen következtetések vonhatóak le a nemzetiségi kiskorúaknak a jelenleg hatályos magyar polgári perrendtartás során érvényesülő nyelvhasználati jogairól? Megállapíthatjuk, hogy a Pp. külön rendelkezést tartalmaz általános jelleggel a nemzetiségi nyelvhasználat tekintetében, továbbá külön rendelkezésekkel, elsősorban a kiskorúak meghallgatásának technikai jellegű szabályozásával óvja a kiskorúak jogait. Azonban kifejezetten a nemzetiségi kiskorúak polgári peres eljárás során történő meghallgatásának kumulált védelméről szóló rendelkezés a Pp.-ben nem lelhető fel.

³⁷ ENSZ Gyermekjogi Bizottság 2009 *i.m.*, 7.

5.2. A kiskorúak nyelvi jogai a gyakorlatban, avagy a jogesetek hiányának okai

Az alkalmazandó szabályok tisztázását követően megvizsgáltam azt, hogy a gyakorlatban miként alakul a nemzetiségi kiskorúak meghallgatása. A bírósági statisztikai adatszolgáltatás alapulhat közvetlen aktavizsgálaton, mely a gyakorlatban a vizsgálat tárgya szerint szűkített meghatározott ügyszámú, befejezésű stb. ügyek egyenként történő kigyűjtését, átolvasását, elemzését jelenti, avagy a rendelkezésre álló adatbázisból (az egyes ügyek adatait tartalmazó bírósági lajstromból) kinyert adatokon is alapulhat. Jelenleg a bírósági lajstrom egyáltalán nem tartalmaz adatot arra nézve, hogy az adott ügyben kiskorú érintett volt-e, avagy, hogy kiskorú személy meghallgatására akár közvetlen vagy közvetett módon sor került volna.³⁸ Ezen adathiány okozta elemzési nehézségek dacára a saját praxisom során tárgyalt ügyekben tapasztaltakon túl kutatást végeztem a valamennyi gyakorló jogász rendelkezésére álló nyilvános adatbázisokban.

Mind a bírósági határozatok tárát, mind a Kúriai határozatok adatbázisát áttekintve megállapítottam, hogy polgári ügyben kifejezetten nemzetiségi kiskorú nyelvhasználati jogával kapcsolatos és az érintett adatbázisokban feldolgozott jogeset ez idáig nem merült fel. Ennek oka lehet a már korábbiakban kifejtettek szerint a jelenlegi bírósági gyakorlat, vagyis az, hogy a gyermekek perbeli közvetett, illetve közvetlen meghallgatása ritka, szinte kivétel nélkül csak a már súlyosan elmérgesedett családi viszonyokban fordul elő.

Mivel a bírósági adatbázisok támpontot e tekintetben nem nyújtottak, ezért megkíséreltem a bírósági gyakorlaton túlmenően, a nemzetiségi nyelvhasználat gyakorlata felől megközelíteni a kérdést, hiszen

³⁸ Ezen adat gyűjtésének beiktatása ugyanakkor mindenképpen hasznos lenne, mivel nemcsak a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eredményeinek kimutatását könnyítené meg, hanem tudományos elemzések elkészítése, az aktuális trendek feltárása, a meglévő tapasztalatok megerősítése és ezáltal az esetleges hiányosságok kiküszöbölése is könnyebbé válna. Mindezekon túlmenően a gyermekközpontú igazságszolgáltatás sikerességének hatásfoka is egyszerűbben mérhetővé válna. Jóllehet ez esetben felvetődik a kérdés, hogy adatvédelmi szempontból egyáltalán gyűjthető és kezelhető-e ilyen adat, főként nemzetiséghez tartozó kiskorúakat érintően?!

a nemzetiségi nyelvhasználat területének csupán egy szegmense a bírósági eljárások során történő nyelvhasználat lehetősége. E körben a legfrissebb jelenleg rendelkezésre álló adat az Alapvető Jogok Biztosának 2013. július 5-én kelt jelentése volt, mely 2011–2012. évi adatokat elemez.³⁹ A jelentés az egyes nemzetiségi önkormányzatok által szolgáltatott adatokon, valamint az Országos Bírósági Hivatal elnöke által specifikusan meghatározott megyék adatain, továbbá a Kúria elnökének tájékoztatásán alapul. Így tartalmazza azt, hogy

„az Országos Lengyel Önkormányzat közlése szerint arra vonatkozóan, hogy a bírósági eljárás során nem érvényesültek volna megfelelően a törvényben biztosított nyelvhasználati jogok nem érkeztek az önkormányzathoz jelzések.”⁴⁰

Hasonlóan nyilatkozott az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke is. A szlovén, szerb, ruszin, német horvát, valamint a bolgár önkormányzat nem tért ki az igazságszolgáltatásra tájékoztatásában, illetve helyzetértékelésében.

A jelentés 4.4 pontja részletesen foglalkozik a nyelv használati jogok helyzetével a bírósági eljárásokban. Kitért arra, hogy

„Magyarország a Nyelvi Charta igazságszolgáltatást érintő rendelkezései közül a horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, romani és beás nyelvek vonatkozásában vállalta, hogy a polgári eljárásokban megengedi, hogy ha egy peres félnek személyesen kell megjelennie a bíróság előtt úgy a saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy a számára külön költséget jelentsen, továbbá megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges tolmácsok és fordítások segítségével.”⁴¹

³⁹ Alapvető Jogok Biztosa: *Jelentés az A/B-5577/2012.számú ügyben.*

⁴⁰ *Uo.*, 10.

⁴¹ *Uo.*, 2.

A biztos az OBH elnökétől szerzett be adatokat arra nézve, hogy a nagyszámú nemzetiségiek által lakott megyében működő Gyulai, Fővárosi, Pécsi és Szombathelyi Törvényszékeken, illetve a jogelőd megyei bíróságokon 2011. január 1. és 2012. június 30. között hány ügyben merült fel igényt a nemzetiségi nyelv használatára. A jelentés szerint:

„az adatszolgáltatással érintett négy megyei bíróság a 2011. évben 15.452 polgári elsőfokú és fellebbezett ügyben járt el. Melyhez képest polgári szakban 71 eljárásban merült fel a nemzetiségi nyelv használata iránti igény. A nyelvhasználat jogát kevés kivétellel külföldi állampolgárok érvényesítették a négy bíróság előtt, mindössze hét eljárásban volt magyar állampolgár érintett.”⁴²

Az ombudsman megkeresésére a Kúria elnöke akként nyilatkozott, hogy „büntető ügyekben az anyanyelv használatának joga több évtizede alapelve a büntetőeljárásnak, ezért az alkalmazás gyakorlata kiforrottnak tekinthető.”⁴³ Rámutatott arra, hogy a Kúria előtt folyó polgári eljárásokban kisebbségi és regionális nyelv használata iránti igény nem merült fel. Ebben az időszakban az anyanyelv használatával kapcsolatban három ítélet született, de azok „külföldi, illetve a magyar nyelvet nem, illetve nem megfelelően ismerő felek ügyeiben születtek.”⁴⁴ Levonhatjuk a következtetést tehát, még a nemzetiségi nyelvhasználattal érintett megyékben is marginális az ügyek összességéhez képest azon polgári ügyek száma, melyben felmerült az igény magyar állampolgár részéről a nemzetiségi nyelv használatára, az pedig egyáltalán nem került kimutatásra, hogy az adott ügyben a nemzetiségi nyelvet kiskorú kívánta-e használni.

⁴² Uo., 23.

⁴³ Uo., 24.

⁴⁴ Uo., 25

6 Konklúziók

Ami az általános jogi kereteket illeti elmondható, hogy a kiskorúak védelmét célzó gyermekközpontú igazságszolgáltatás mind a jogforrási hierarchia csúcsát képező Alaptörvényben, mind pedig az alsóbb szintű büntetőjogi jogszabályokban megjelenik érvényesítendő szempontként. További jogszabályi biztosítékot jelent, hogy a polgári perendtartásról szóló törvény háttérjogszabályként jelöli meg a vonatkozó nemzetközi egyezményeket, így köztük a témánk szempontjából leginkább releváns 1989-es ENSZ Gyermekjogi Egyezményt. Ezen Egyezmény a gyermekközpontú igazságszolgáltatást olyan folyamatként azonosítja mely gyors, gondos, a gyermek számára könnyen hozzáférhető, és az ő életkorának és szükségleteinek megfelelően szavatolja a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, valamint a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogokat.

A Magyarországon jelenleg hatályos polgári perendtartás nem tartalmaz ugyan külön szabályozást a kiskorú nemzetiségi gyermekek védelmére vonatkozóan, azonban a két védelem: a nemzetiségi nyelv használatának biztosítása, illetve a gyermekek meghallgatásának különös szabályai, együtt alkalmazva a gyakorlatban erős hálót biztosítanak a hatósági eljárások során a nemzetiséghez tartozó gyermekek hatékony védelméhez. E tekintetben a fellelhető hiányosságok nem speciálisan a kisebbségi kiskorúakhoz köthető jogalkotói mulasztásokra vezethetőek vissza, hanem általánosságban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eljárási gyakorlatának pótlandó elemeiként azonosíthatóak be.

E tanulmány során legalább három olyan tényezőt azonosítottunk be, melyek nehezítik, hogy teljeskörű képet kapjunk a nemzetiségi gyermekeknek a jogi eljárásokban való részvételéről és anyanyelvhasználati joguk érvényesüléséről. Elsőként említhető a bírósági lajstrom hiányossága, mely egyáltalán nem tartalmaz adatot arra nézve, hogy az adott ügyben kiskorú érintett volt-e, avagy, hogy kiskorú személy meghallgatására akár közvetlen vagy közvetett módon sor került volna.

Említettük továbbá releváns tényezőként, hogy a legtöbb Magyarországon élő nemzetiséghez tartozó személy magyar nyelven is ért olyan szinten, amely lehetővé teszi a részvételét hatósági eljárásokban. Végezetül, a gyermekek polgári peres eljárásokban való meghallgatása igen marginális jellegű, csak a legsúlyosabb esetekre korlátozódik.

E vázlatos jellegű írásban felvetett kérdések további kutatásokat tesznek időszerűvé. Reményünk szerint ezen írás ihletforrásként szolgálhat újabb, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kisebbségjogi vonatkozásait kutató tanulmányok számára.

Felhasznált irodalom

- Alapvető Jogok Biztosa: Jelentés az AJB-5577/2012.számú ügyben. Letöltés helye: <https://www.ajbh.hu/documents/10180/111959/201205577.pdf>, letöltés ideje: 2021.09.01.
- European Union Agency for Fundamental Rights: *Child rights in the EU – Supporting you, Supporting them*. 2019. Letöltés helye: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-child-rights-in-the-eu_en.pdf, letöltés ideje: 2021.09.01.
- Európa Tanács Miniszteri Bizottsága: *Iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról*. Strasbourg: Európa Tanács. 2012. Letöltés helye: <https://rm.coe.int/16806a4541>. letöltés ideje: 2021.09.01.
- Faix Nikoletta: A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogalkotásban. *Jogászvilág*, 2016.07.05. Letöltés helye: www.jogaszvilag.hu, letöltés ideje: 2021.09.01.
- Gerencsér Balázs Szabolcs: A nyelvi jogok érvényesíthetősége (Problématérkép a Nyelvi Charta monitoring alapján) Pázmány Péter Katolikus Egyetem Law Working Papers 2018/03. [online]: https://plwp.eu/files/2018/PLWP_2018-03_GerencserB.pdf, letöltés ideje:2021.09.01.
- KSH: 2011. évi népszámlálás nemzetiségi adatok. Letöltés helye: http://www.ksh.hu/nep-szamlalas/tablak_nemzetiseg letöltés ideje: 2021.09.01.
- Somfai Balázs: *Mindennapi családjog: Változások sodrában – a családjogi eljárások nyitott kérdései. Interjú dr. Katonáné dr. Pehr Erika c. egyetemi docenssel*. Letöltés helye: <https://ptk2013.hu/interjuk/mindennapi-csaladjogvaltozasok-sodraban-a-csaladjo-gi-eljarasok-nyitott-kerdesei/6263>, letöltés ideje: 2021.09.02.
- Szél Napsugár Ágnes: A kiskorú meghallgatásának gyakorisága a bírói gyakorlatban. In: *KRE XVI. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója. Jog és Állam*, 29. szám. 2020, 265-275.
- Szél Napsugár Ágnes: A gyermekközponitú igazságszolgáltatás fogalma. In: *KRE XVII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Jog és Állam*, 30. szám. 2020, 279-286.

Nemzetközi dokumentumok

- Az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Európai Egyezmény (Emberi Jogok Európai Egyezménye), Róma, 1950. november 4.

- ENSZ Gyermekjogi Bizottság: 12. számú Átfogó Kommentár. A gyermek meghallgatás-hoz való joga, CRC/C/GC/12, 2009. július 1. Letöltés helye: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>, letöltés ideje: 2021.09.02.
- ENSZ Közgyűlés által 1989. november 20-án elfogadott 1989. évi Gyermekjogi Egyezmény (New York-i Egyezmény)
- ENSZ Közgyűlés XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Európai Unió Alapjogi Chartája Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 364, 2000. december 18.
- Európa Tanács: A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája Strasbourg. *Európa Szerződések ETS No. 148.* Strasbourg, 1992. november 5.
- Európai Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 338/1.
- Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló 1980. évi október 25. napján kelt hágai szerződés.
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C 306, 2007. december 17.

Magyarországi jogszabályok

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
1991. évi LXIV. törvény a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Letöltés helye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>, letöltés ideje: 2021.09.01.
2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól. Letöltés helye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv>, letöltés ideje: 2021.09.02.
2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról. Letöltés helye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600130.tv>, letöltés ideje: 2021.09.02.
- Magyarország Alaptörvénye (2011.04.25). Letöltés helye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>, letöltés ideje: 2021.09.02.